

การบริหารจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
The Management of Child-Centered Education

มัทนา วัฒนอมศักดิ์¹

บทคัดย่อ

แนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับความต้องการและความเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันคือการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งให้ความสนใจกับความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น ความสามารถ ความสนใจและความถนัด และมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการคิดวิเคราะห์ และการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งในสถาบันอุดมศึกษาที่พยายามดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับกระแสความต้องการของสังคม จึงได้มีการกำหนดแนวทางการปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษา และส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้วยวิธีการจัดการเรียนรู้แบบต่างๆ เช่น การสืบค้น การใช้ปัญหาเป็นฐาน การทดลองปฏิบัติ การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จำเป็นต้องดำเนินการโดยความสำคัญกับประเด็นต่างๆ ดังนี้คือ ด้านผู้เรียน ด้านอาจารย์ผู้สอน ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านผู้บริหาร และด้านสภาพแวดล้อมและการจัดการ

abstract

The education system suitable for today's demands and changes in our society is child-centered education, which focuses on the individual differences such as individual capabilities, aptitude, and interests; and also emphasizes on developing the students to think critically and to create their own body of knowledge. Higher education institutions are trying to offer education system that meets with today's demands; therefore, the universities are reforming their education systems and promoting child-centered education via various methods, for example, inquiry-based learning, problem-based learning, active learning, self-learning, etc. However, there are few issues that needs attention in the management of child-centered education, which are learner, teachers, curriculum, instruction, administrators, environment and management.

คำสำคัญ : การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ / การบริหารจัดการ

บทนำ

ให้ปลาเขากิน เขามีกินแคว้นเดียว
สอนให้เขารู้จักวิธีหาปลา เขามีปลากินไปตลอดชีวิต
(สุกษมิตฺติน)

ทุกประเทศต่างก็ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็ก และเยาวชนของตนเอง เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ เป็นทรัพยากร ที่สำคัญของชาติ เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศและ เป็นตัวกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ โดยจะเห็นได้จากการให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาของประเทศต่างๆ เนื่องจากสถาบันทางการศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนา

ทรัพยากรมนุษย์ของประเทศนั้นๆ นอกจากจะเป็นการพัฒนาความสามารถของคนในประเทศเพื่อเพิ่มศักยภาพทางการแข่งขันในตลาดสากลแล้ว ยังเป็นการเพิ่มศักยภาพ หรือเตรียมความพร้อมให้กับบุคคลของประเทศในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นความเปลี่ยนแปลงด้านประชากร ความเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงาน ความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ความเปลี่ยนแปลงด้านพลังงานและสภาพแวดล้อม ความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสารสนเทศ รวมถึงกระแสโลกาภิวัตน์

¹ อาจารย์ ดร. ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ประเทศไทยก็ต้องการเร่งพัฒนาศักยภาพของคนในประเทศเช่นเดียวกัน ซึ่งเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคม โดยยึดหลักคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา (2554 : ก) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ที่กำหนดให้การจัดการศึกษายึดหลักผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และสามารถพัฒนาตนเองได้ โดยสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีหน้าที่ดำเนินการจัดการศึกษาเนื้อหาสาระและกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติให้คิดเป็น ทำเป็น สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ ได้สนับสนุนให้ผู้สอนจัดบรรยากาศในห้องเรียนจัดสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนรู้ รวมถึงอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้รวมถึงประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาพัฒนาการของผู้เรียน พฤติกรรม และการทดสอบแบบต่างๆ ควบคู่กันไปอย่างเหมาะสม (2542 : 8 - 10) สถาบันอุดมศึกษาก็เป็นหน่วยงานหนึ่งที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพคนในประเทศ ให้มีความสามารถและความพร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในสังคมได้ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 กำหนดให้คณะกรรมการการอุดมศึกษาเสนอมาตรฐานการอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติและมาตรฐานการศึกษาของชาติโดยคำนึง ถึงความเป็นอิสระและความเป็นเลิศทางวิชาการของสถาบันอุดมศึกษา (2554 : 44) และดำเนินการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับเป้าหมายของกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (2551 - 2565) ที่ต้องการยกระดับคุณภาพอุดมศึกษาไทยเพื่อผลิตและพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพสามารถปรับตัวเพื่อการปฏิบัติงาน พัฒนาศักยภาพในการสร้างความรู้และนวัตกรรม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องถิ่นไทยโดยยึดหลักธรรมาภิบาล การเงิน การกำกับมาตรฐานและเครือข่ายอุดมศึกษา บนพื้นฐานของเสรีภาพทางวิชาการ ความหลากหลายและเอกภาพเชิงระบบ (2550:3) สถาบันอุดมศึกษาต่างๆ จึงมีการดำเนินงานที่มุ่งเน้นภารกิจสำคัญ 5 ด้าน คือ การจัดการเรียนการสอน การพัฒนาการวิจัย การบริการวิชาการ การพัฒนาประสิทธิภาพของการบริหาร

จัดการและการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมซึ่งการดำเนินการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ดังกล่าว นั้น สถาบัน อุดมศึกษาจำเป็นต้องปรับโครงสร้างและรูปแบบการบริหารจัดการ เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพคนและคุณภาพการศึกษาซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

ตามหลักการและเป้าหมายของการจัดการศึกษาดังกล่าว ทำให้บุคลากรทางการศึกษาต้องปรับ เปลี่ยนกระบวนการทัศน์หรือแนวคิดของตนเองเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ผู้บริหารจำเป็นต้องส่งเสริมสนับสนุน และผลักดันให้อาจารย์ผู้สอนปรับเปลี่ยนบทบาทและแนวทางการดำเนินงานของพวกเขาจากการสอนที่ เน้นครูเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ (teacher - centered) เป็นการสอนที่ครูคือผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน (facilitator) โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (child - centered) ผู้สอนมีบทบาทในการเป็นผู้สังเกต (observer) ผู้สะท้อนความคิดเห็น (reflector) ผู้เสนอแนะ (counselor) ผู้จัดบรรยากาศ (atmosphere organizer) ผู้ประเมิน (evaluator) ผู้ถาม (asker) ผู้กำกับดูแล (director) ผู้จัดระเบียบ (organizer) ผู้กระตุ้น (motivator / reinforcer) ผู้สอนจะทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ ตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและความสามารถตามวัยและตามความเหมาะสม นอกจากนี้ยังต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์และการคิดสร้างสรรค์ ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าและทดลองปฏิบัติจริงจนเกิดการเรียนรู้และค้นพบความรู้ด้วยตนเอง เป็นสาระความรู้ที่ไม่ใช่ความรู้จากการท่องจำหรือได้รับถ่ายทอดจากผู้สอนเพียงอย่างเดียว มุ่งพัฒนา ผู้เรียนให้มีนิสัยรักการค้นคว้าความรู้ด้วยตนเองและรักการอ่าน ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) ซึ่งการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนี้ไม่ได้เพิ่งเกิดขึ้น ตามที่ชเร็นโก (Schrenko, 1994 : viii) ได้กล่าวว่า แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีมานานแล้ว โดยอ้างถึง งานเขียนของจอห์น ดิวอี้ (Johm Dewey's Democracy and education, 1916) ที่กล่าวว่า “โรงเรียน ทดลอง (lab school) เป็นแนวทางการจัดการศึกษาโดยไม่แบ่งแยกชั้นเรียนและให้ความสำคัญกับการจัดองค์กรให้มีบรรยากาศแห่งความร่วมมือ” โรงเรียนตามแนวคิดของดิวอี้ให้ความสำคัญกับความต้องการของผู้เรียนมากกว่าการถ่ายทอดเนื้อหาตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ ซึ่งผู้เรียนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ สามารถตัดสินใจ

และกำหนดการเรียนรู้ของตนเองได้ สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญหรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (child - centered) หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่จัดกิจกรรมต่างๆ สอดคล้องกับความต้องการ ความสามารถและความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับเป็นสำคัญ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการฝึกปฏิบัติ พัฒนาระบวนการคิดวิเคราะห์ การศึกษาค้นคว้า ทดลอง การแสวงหาความรู้ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ด้วยกระบวนการและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและมีกระบวนการวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง

การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาชาติ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีมาตราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่สำคัญคือ มาตรา 22 ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด มาตรา 23 การจัดการศึกษาต้องมีการบูรณาการตามความเหมาะสม มาตรา 24 สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความสามารถและความถนัดของผู้เรียน มาตรา 26 ดำเนินการประเมินผู้เรียนอย่างหลากหลาย โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียนควบคู่กับการทดสอบให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการเรียนรู้ การคิดการตั้งคำถาม เป็นการเรียนรู้ ตามสภาพจริง มีการประเมินผลตามสภาพจริง และเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนของสถาบันต่างๆ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 106 - 109) จึงได้กำหนด แนวทางการจัดการศึกษาซึ่งเป็นแนวทางการปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษาของสถาบันต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. แต่ละสถาบันต้องกำหนดเป้าหมายและภารกิจที่ชัดเจนตามความพร้อมและความเชี่ยวชาญ เฉพาะของแต่ละสถาบัน ทั้งนี้สถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาเพื่อปวงชนต้องแสวงหาวิธีการจัดการศึกษาและยุทธศาสตร์ที่จะสามารถเข้าถึงผู้เรียนได้มากที่สุด

2. การพัฒนาหลักสูตรต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและพิจารณาถึงความสอดคล้องกับความต้องการของสังคม ธุรกิจ อุตสาหกรรม สาระของหลักสูตร นอกจากมุ่งพัฒนาบัณฑิตอย่างสมดุลทั้งความรู้ ความสามารถและความดีงามแล้ว ยังต้องมุ่งเน้นการพัฒนาวิชาการ วิชาชีพขั้นสูงและการค้นคว้าวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม

3. รูปแบบการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนมีความหลากหลายตามความต้องการของผู้เรียน โดยไม่จำกัด

วัน เวลา สถานที่เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (Lifelong Learning) มีความยืดหยุ่นหลากหลาย เช่น การจัดร่วมกับสถานประกอบการในโปรแกรมพิเศษประเภทต่างๆ เป็นต้น

4. การจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมเสริมต้องยึดผู้เรียนเป็นหลัก โดยต้องเน้นความสำคัญ ทั้งความรู้ คุณธรรมและกระบวนการเรียนรู้ โดยคณาจารย์ผู้สอนควรทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

5. ปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน และหลักสูตรให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลง และเพื่อสร้าง บัณฑิตที่พึงประสงค์ มีความใฝ่รู้ สามารถคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่กับความรู้ความสามารถในสาขาวิชาต่างๆ

6. ให้มีการกำหนดมาตรฐานหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร การรับรองหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษาแต่ละประเภทที่เป็นมาตรฐานเดียวกันสำหรับอุดมศึกษาแต่ละระดับ

7. ให้มีความสำคัญกับการลงทุนเพื่อการวิจัย สร้างองค์ความรู้ เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ รวมทั้งการพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนการสอน

8. ปรับระบบการประเมินและวัดผลการศึกษา ระดับอุดมศึกษาที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยพิจารณาจากความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรม การร่วมกิจกรรมควบคู่กับการทดสอบ ตามความเหมาะสม

9. นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมและการบริหารจัดการทั้ง เพื่อพัฒนาคุณภาพ และกระจายโอกาสทางการศึกษาอย่างกว้างขวาง และทั่วถึง

แนวทางการจัดการศึกษาที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติกำหนดนั้นเป็นเป้าหมายในการปฏิรูปการศึกษาและเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของประเทศ ซึ่งการปฏิรูปการศึกษาคือการปฏิรูปการเรียนรู้ของคนไทยเพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตอย่างทั่วถึงและอย่างมีคุณภาพ เพื่อให้คนไทยมีความสามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและแข่งขันกับประเทศอื่นได้ และจากแนวทางการจัดการศึกษาที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดขึ้น ผนวกกับกระแสความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและเทคโนโลยี สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาแห่งชาติจึงได้กำหนดคุณลักษณะของบัณฑิต

ที่พึงประสงค์ เพื่อให้บัณฑิตมีความพร้อมรับผลกระทบของ
กระแสอิทธิพลต่างๆ ดังนี้คือ

1. มีความคิดริเริ่มในการแก้ไขปัญหาและ
ข้อโต้แย้งทั้งในสถานการณ์ส่วนบุคคลและของกลุ่ม โดยการ
แสดงออกซึ่งภาวะผู้นำในการแสวงหาทางเลือกใหม่ที่เหมาะสม
ไปปฏิบัติได้
2. สามารถประยุกต์ความเข้าใจอันถ่องแท้ใน
ทฤษฎีและระเบียบวิธีการศึกษาค้นคว้าในสาขาวิชาของตน
เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและข้อโต้แย้งในสถานการณ์อื่นๆ
3. สามารถพิจารณาแสวงหาและเสนอแนะ
แนวทางในการแก้ปัญหาทางวิชาการหรือวิชาชีพ โดยยอมรับ
ข้อจำกัดของธรรมชาติของความรู้ในสาขาวิชาของตน
4. มีส่วนร่วมในการติดตามพัฒนาการในศาสตร์
ของตนให้ทันสมัย และเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจของตน
อยู่เสมอ
5. มีจริยธรรมและความรับผิดชอบสูงในทาง
วิชาการ ในวิชาชีพและชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

นอกจากคุณลักษณะข้างต้นแล้ว บัณฑิตยุคใหม่
พร้อมเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ควร ประกอบด้วย
คุณลักษณะต่อไปนี้ 1) ความรู้ในศาสตร์ที่ตนศึกษาความสามารถ
ในการหาความรู้เพิ่มเติม สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ให้เหมาะสม
มีความรู้เท่าทันความเคลื่อนไหวและความก้าวหน้าในศาสตร์
ที่ตนศึกษา 2) ทักษะการคิดอย่างมีเหตุผล มีความคิดสร้างสรรค์
เชิงบวก สามารถตีความและใช้ข้อมูลได้ ทักษะในการแก้ปัญหา
และการประกอบอาชีพ สามารถปรับตัวเข้ากับบริบทรอบตัว
ได้ มีทักษะในการเรียนรู้ นวัตกรรม การสืบค้นข้อมูล
การติดต่อสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีและการเรียนรู้ผ่านสื่อ
ต่างๆ ความสามารถในการบริหารจัดการและสามารถทำงาน
ร่วมกับคนอื่นได้และมีความเป็นผู้นำ 3) ความเป็นพลเมืองดี
มีความเข้าใจและยอมรับในวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีค่านิยมที่
ถูกต้อง มีจริยธรรมและพื้นฐานที่ดีงามของจิตใจ มีจิตอาสา
มีวินัยและมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

การจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาเป็นการ
จัดการศึกษาที่มุ่งผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญสูงเพื่อ
เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ คณาจารย์และบุคลากร
จึงจำเป็นต้องมีความเข้าใจ ในหลักการเป้าหมายและแนวทางการ
จัดการศึกษาให้ชัดเจน เพื่อสามารถตอบสนองเป้าหมาย
ของการผลิต บัณฑิตที่สอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนา
ประเทศ โดยหลักเกณฑ์และรูปแบบของการพัฒนาหลักสูตร
บัณฑิตศึกษามุ่งผลิตบัณฑิตที่มีคุณลักษณะดังนี้คือ บัณฑิต

ควรมีความตระหนักในความเป็นมนุษย์ ที่มีศักดิ์ศรีในตนเอง
สามารถประพฤติปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและ
ปฏิบัติตามกฎระเบียบต่างๆ ของสังคมได้ บัณฑิตเป็นคนมี
ศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรมในสาขาวิชาชีพที่ตนเรียนมา
มีทักษะในการแสวงหาความรู้ เป็นผู้รักการค้นคว้าเรียนรู้และ
พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง สามารถผสมผสานความรู้ ภูมิปัญญา
ท้องถิ่น สามารถใช้เทคโนโลยีต่างๆ มีความคิดสร้างสรรค์ มี
เหตุผลและมีวิสัยทัศน์ มีทักษะ ในการประกอบวิชาชีพ สามารถ
ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความกล้าหาญทางวิชาการ ติดตาม
และเข้าใจ ความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
สังคมและสิ่งแวดล้อม สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม ได้
(วินัย วีระพัฒนานนท์, 2543) นอกจากนี้ บัณฑิตควรมีความ
รับผิดชอบต่อวิชาการ วิชาชีพ เศรษฐกิจ และสังคม มีความ
อดทน ใจกว้าง มีความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมที่ดี
งามของประเทศ มีจิตสำนึก ต่อสังคม มีจิตสาธารณะ
มีความรู้ และมีกิริยามารยาทที่เหมาะสมในสังคมไทย

แนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญของสถาบันอุดมศึกษา

คุณลักษณะสำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่เน้น
ผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การบริหารจัดการภายใน สถาบัน
อุดมศึกษาต่างๆ เนื่องจากหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของการ
บริหารจัดการการศึกษาของหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องคือการกำหนด
เป้าหมาย การกิจและแสวงหากลยุทธ์ต่างๆ ในการดำเนินการ
ให้ผู้เรียนได้พัฒนา ตนเองอย่างเต็มศักยภาพและเป็นไปตาม
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เป้าหมายกรอบแผนอุดมศึกษา
กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ โดยแนวทาง
หลัก 3 ประการคือ 1) การกำหนดเป้าหมาย ในการพัฒนา
ผู้เรียนเป็นสำคัญ และ 2) การกำหนดแผนยุทธศาสตร์ให้
สอดคล้องกับเป้าหมาย 3) กำหนด แผนปฏิบัติการหรือแผน
ดำเนินงานในทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมาย
และแผนยุทธศาสตร์ ซึ่งในส่วนของแผนปฏิบัติการนั้น บุคคลที่
เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนก็คือบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน
สอน ซึ่งแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น
สำคัญที่ผู้สอนสามารถนำไปใช้ในห้องเรียนระดับอุดมศึกษา
มีหลากหลายวิธี เช่น การเรียนรู้ด้วยการสืบค้น (inquiry -
based learning) การเรียนรู้โดยใช้ ปัญหาเป็นฐาน (problem -
based learning) การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ (active learning)
การเรียนรู้แบบร่วมมือ (cooperative learning) การเรียนรู้แบบ
กลุ่ม (team - based learning) การเรียนรู้ร่วมกัน (collaborative
learning) การเรียนรู้ด้วยโครงการ (project - based learning)

การเรียนรู้เป็นรายบุคคล (individual study) กรณีศึกษา (case study) การทำโครงการ (project) การอภิปรายกลุ่มย่อย (small group discussion) การทดลอง (experiment) กิจกรรมกลุ่ม (group activity) การเรียนรู้แบบโต๊ะกลม (round table) การเรียนรู้ด้วยตนเอง (self-learning module) เป็นต้น

การบริหารจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
จากการศึกษาหลักการแนวคิดและเอกสารต่างๆ

รวมถึง เป้าหมายของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ กรอบแผนอุดมศึกษาและกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ สามารถสรุปเป็นประเด็นในการบริหารจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 6 ประเด็นคือ ด้านผู้เรียน ด้านอาจารย์ผู้สอน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านหลักสูตร ด้านผู้บริหารและด้านสภาพแวดล้อมและการบริหารจัดการ ดังแผนภูมิด้านล่างนี้

แผนภูมิการบริหารจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ในการดำเนินงานตามแผนการบริหารจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีแนวทางการปฏิบัติดังต่อไปนี้

แนวทางการดำเนินการด้านผู้เรียน ควรมีการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. พัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ
2. กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตเพื่อนำไปสู่เป้าหมายการผลิตบัณฑิตที่ชัดเจน และมีคุณภาพ
3. จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามความถนัด ความสามารถและความสนใจ ของผู้เรียนเพื่อให้มีคุณลักษณะตามเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับมากที่สุด
4. ฝึกความเป็นผู้นำ การทำงานเป็นทีมและความมีระเบียบวินัยให้แก่ผู้เรียน
5. เสริมสร้างความกล้าแสดงออก ความรับผิดชอบ ความฉลาดทางอารมณ์ การยอมรับความคิดเห็นของบุคคลอื่น

และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

6. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถตอบสนอง ความสนใจ ความต้องการ ความสามารถของผู้เรียน
7. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความใฝ่รู้ สนใจในการสืบเสาะแสวงหาข้อมูลด้วยวิธีการที่หลากหลายและสามารถกลั่นกรองข้อมูลต่างๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
8. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน
9. สนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรอื่นๆ ที่เอื้อต่อการพัฒนากิจกรรมสำหรับผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์
10. อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนข้ามสาขาวิชาได้โดยไม่ยุ่งยาก

แนวทางการดำเนินการด้านอาจารย์ผู้สอน ควรมีการดำเนินการต่างๆ ดังนี้

1. สร้างความตระหนักและความเข้าใจในความสำคัญ ความจำเป็นและหลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. ผลักดันให้ผู้สอนมีความตื่นตัวในการพัฒนาการสอน การพัฒนาตนเอง และเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

3. ปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมการสอนของผู้สอน ให้บูรณาการวิธีการสอนที่หลากหลาย ตามหลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4. กระตุ้นให้ผู้สอนเลือกใช้รูปแบบการสอนที่หลากหลายเหมาะสมกับเนื้อหา และความสามารถ ความสนใจของผู้เรียน

5. ได้รับการพัฒนาทักษะการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยโปรแกรมพัฒนา เป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง

6. ปรับบทบาทหน้าที่ของผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกและผู้แนะนำในการเรียนรู้ ลดการบรรยายหรือการถ่ายทอดความรู้ผ่านการท่องจำเพียงอย่างเดียว

7. ทำการวิจัยชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน รวมถึงสนับสนุนให้ผู้สอนใช้ผลการวิจัยในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน

8. ส่งเสริมให้อาจารย์ผู้สอนประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน

9. ส่งเสริมให้อาจารย์ผู้สอนประเมินศักยภาพของผู้เรียนเป็นรายบุคคลก่อนดำเนินการสอน และนำเสนอผลการวิเคราะห์หรือผลการประเมินพร้อมแผนการสอนหรือเอกสารประกอบการสอน

10. ส่งเสริมให้อาจารย์ผู้สอนประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเองเป็นระยะ และจัดทำรายงานซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการชั้นเรียน กิจกรรมการเรียนรู้ ความสัมพันธ์กับผู้เรียน และปัญหาที่พบในห้องเรียน

11. ส่งเสริมให้ผู้สอนจัดบรรยายภาคการเรียนรู้อื่นๆ การเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเกิดทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์

แนวทางการดำเนินการด้านการจัดการเรียนการสอน

1. จัดการเรียนการสอนที่เน้นกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาของผู้เรียน ไม่เน้นการบรรยายถ่ายทอดความรู้หรือการติดต่อสื่อสารทิศทางเดียว

2. จัดรูปแบบการเรียนการสอนที่หลากหลายเหมาะสมกับเนื้อหา ระดับของผู้เรียนรวมถึงความสนใจและ

ความสามารถของผู้เรียน

3. จัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ

4. ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้เกิดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ทักษะทางปัญญารวมถึงความสามารถในการแยกแยะข้อมูลต่างๆ

5. ส่งเสริมให้ใช้สื่อและเทคโนโลยีประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น สื่อการเรียนรู้ ออนไลน์ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ การใช้อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

6. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่น ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ เช่น เวลา สถานที่ วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

แนวทางการดำเนินการด้านหลักสูตร

1. วิจัยและพัฒนาหลักสูตรให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา มาตรฐานวิชาชีพ และกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ

2. พัฒนาหลักสูตรให้เป็นแบบบูรณาการ มีความยืดหยุ่นและหลากหลายและสอดคล้องกับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและการทำงานในอนาคตของผู้เรียน

3. พัฒนาหลักสูตรที่บูรณาการความรู้ ทักษะชีวิต และคุณธรรม จริยธรรม

4. พัฒนาหลักสูตรให้สามารถผลิตผู้เรียนที่มีความใฝ่รู้ สามารถคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรม จริยธรรม ควบคุมความรู้ความสามารถในสาขาวิชาต่างๆ

5. ปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพและมีความทันสมัย ทันความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในสังคม โดยพิจารณาความสอดคล้องกับความต้องการของสังคม ธุรกิจ และอุตสาหกรรม

6. เปิดหลักสูตรที่มีลักษณะความร่วมมือกับองค์กรหรือหน่วยงานภายนอก

แนวทางการดำเนินการด้านผู้บริหาร

1. วางแผนทางการจัดการศึกษา รวมถึงการกำหนดทิศทาง เป้าหมายทางวิชาการอย่างชัดเจน

2. กำหนดวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ มุมมองและวิสัยทัศน์

ของคนเกี่ยวกับการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4. พัฒนาทักษะทางการบริหารของผู้บริหารอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ทั้งด้านความรู้และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

5. ส่งเสริมให้บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและทิศทางขององค์กร โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ

6. สนับสนุนด้านนโยบายและด้านโครงสร้าง โดยจัดให้มีหน่วยงานและบุคลากรผู้ดูแลวัดกรรม การเรียนรู้ และการเรียนการสอน การพัฒนาสื่อการเรียนรู้และสื่อการเรียนการสอนเพื่อแบ่งเบาภาระผู้สอน

7. ส่งเสริมให้ทุกคณะ ทุกภาควิชา สนับสนุนการจัดทำสื่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการฝึกอบรมการทำสื่อการเรียนรู้ สื่อการเรียนการสอนและการทำวิจัยสื่อต่างๆ

8. สนับสนุนช่วยเหลือในการจัดอบรมสัมมนา และการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมให้ผู้สอนได้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

9. เปิดโอกาส และกระตุ้น ผลักดันให้ผู้สอนมีอิสระในการทำวิจัย สร้างนวัตกรรมทางการศึกษา และพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่น เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน

10. กำหนดให้ผู้สอนทำการประเมินผู้สอนศักยภาพผู้เรียนเป็นรายบุคคลก่อนดำเนินการสอนและนำเสนอผลการวิเคราะห์/การประเมินผู้เรียนพร้อมแผนการสอนหรือเอกสารประกอบการสอน

11. จัดทำแบบบันทึก / แบบประเมิน / แบบวิเคราะห์ หรือเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

12. จัดระบบช่วยเหลือพัฒนาผู้สอน รวมถึงการวางแผนการดำเนินการนิเทศเพื่อช่วยเหลือผู้สอน

13. จัดสรรงบประมาณสนับสนุนเพื่อทำงานวิจัย พัฒนาการเรียนการสอนอย่างจริงจัง

14. สนับสนุนให้ผู้สอนนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมและการบริหารจัดการ

15. ดำเนินการวิเคราะห์และประเมินประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน

16. แสวงหา และประสานความร่วมมือกับชุมชน ผู้นำท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อระดม ทรัพยากรทางการศึกษา

17. ใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพและความสนใจ

แนวทางการดำเนินการด้านสภาพแวดล้อมและการบริหารจัดการ

1. กำหนดนโยบายส่งเสริมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยบุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนยุทธศาสตร์และทิศทางการดำเนินงาน

2. ประสานงานกับหน่วยงานระดับต่างๆ ในสถาบัน ตั้งแต่ระดับมหาวิทยาลัย ระดับคณะและระดับภาควิชา เพื่อร่วมกันกำหนดทิศทางในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. ปรับระบบและโครงสร้างทางการบริหารให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เช่น การประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ในสถาบันให้สอดคล้องกัน

4. ปรับเปลี่ยนระบบการพิจารณาการให้ผลตอบแทน และยกสถานภาพของภาระงานสอนเพื่อสร้างค่านิยมใหม่ ถือว่าภาระงานสอนมีความสำคัญเช่นเดียวกับงานวิจัย

5. ให้ความสำคัญกับการลงทุนเพื่อการวิจัย การสร้างองค์ความรู้ และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

6. จัดบรรยากาศการเรียนการสอนในห้องบรรยาย/ห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เช่น โต๊ะ และเก้าอี้ที่สามารถเคลื่อนย้ายได้รวมถึงอุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอนและเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่เอื้อให้เกิดการติดต่อสื่อสารแบบสองทิศทางระหว่างผู้สอนและผู้เรียน

7. ปรับระบบการประเมินและการวัดผลการศึกษาที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยพิจารณาจากความประพฤติ การร่วมกิจกรรมควบคู่กับการทดสอบตามความเหมาะสม

8. จัดหา จัดสร้างและพัฒนาสื่อวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนและรวมถึงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างเพียงพอ และหลากหลาย

9. สนับสนุนและช่วยเหลือในการจัดการอบรม

สัมมนาเพื่อส่งเสริมให้ผู้สอนได้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและเพื่อให้ผู้สอนได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

10. วางแผนการนิเทศอย่างเป็นระบบ รวมถึงการกำหนดเป้าหมายของการนิเทศ แผนการนิเทศ และกระบวนการนิเทศ และการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ งบประมาณและบุคลากรเพื่ออำนวยความสะดวก ในการนิเทศช่วยเหลือผู้สอน

11. ส่งเสริมการสร้างวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการทำงานร่วมกัน

12. สนับสนุนและจัดระบบการสร้างขวัญกำลังใจ ในการปฏิบัติงานอย่างหลากหลาย

13. เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ในการร่วมมือกันจัดการศึกษา และการผลิตบัณฑิต

14. จัดเครือข่ายทางการศึกษาระหว่างสถาบันอุดมศึกษาทั้งในและต่างประเทศ เพื่อการสร้างความร่วมมือ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

อย่างไรก็ดี การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จะสามารถดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงได้ ก็ต่อเมื่อมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ มีความตั้งใจจริงในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการปฏิรูปการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดระบบสนับสนุนให้ผู้สอนปรับเปลี่ยนความเชื่อ ทศนคติและพฤติกรรมจัดการเรียนการสอนของตน พยายามสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนหรือนักศึกษาได้เปลี่ยนแปลงวิธีการเรียนรู้ วัฒนธรรม และพฤติกรรมการเรียนรู้ โดยอาศัยความร่วมมือของบุคลากรทุกฝ่าย เพื่อมุ่งดำเนินการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนใน 6 ด้าน คือ ด้านผู้เรียน ด้านอาจารย์ผู้สอน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านหลักสูตร ด้านผู้บริหาร และด้านสภาพแวดล้อมและการบริหารจัดการ ซึ่งความร่วมมือประสานงานของทุกฝ่ายเป็นกุญแจสำคัญและต้องได้รับความสำคัญและสนับสนุนให้เกิดการดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง และพร้อมเพรียงกัน ไม่ว่าจะเป็น ผู้สอน ผู้บริหาร หน่วยงานสนับสนุนในการจัดสภาพแวดล้อมและการบริหารจัดการ

งานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้รับความสนใจจากนักวิชาการและนักการศึกษา เป็นเวลาหลายทศวรรษแล้ว ทำให้มีการศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในการศึกษาระดับต่างๆ ทั้งระดับ

ประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ดังเช่น ผลการวิจัยเรื่องการปฏิรูป การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในระดับอุดมศึกษา : กรณีศึกษาการเรียนการสอนสาขาวิชาสังคมศาสตร์ โดยธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ (2544 : 1-33) ผู้ทรงคุณวุฒิ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่พบว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในวิสัยที่อาจารย์มีอำนาจที่จะกระทำได้อยู่แล้วเมื่อได้รับการเพิ่มศักยภาพที่เพียงพอและมีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิรูปกระบวนการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์ ทั้งการจัดห้องเรียนตลอดจนเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ที่มุ่งให้นักศึกษาพัฒนาทักษะ ความสามารถในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เกิดความคิดสร้างสรรค์ รู้จักการทำงาน ร่วมกันเป็นทีม การจัดการปฏิรูปการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญสามารถเกิดขึ้นในสถาบันอุดมศึกษาเองได้โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของผู้สอนและสถาบันอุดมศึกษาควรสร้างความยอมรับร่วมกันว่า การสอนเป็นงานวิชาการที่มีความสำคัญและมีศักดิ์ศรีไม่ยิ่งหย่อนไปกว่างานวิจัยค้นคว้าอื่นๆ การพิจารณา ความดีความชอบและตำแหน่งวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาควรเป็นระบบที่เอื้อต่อการส่งเสริมการวิจัยของอาจารย์ในด้านกระบวนการเรียนการสอนควบคู่กันไป นอกจากนี้ยังพบว่า การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกสนุกในการเรียนรู้ จากการลงมือปฏิบัติ ทำให้เข้าใจเนื้อหามากขึ้น ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ผ่านกระบวนการติดต่อสื่อสารและการทำงานเป็นทีม กล้าแสดงออก มีความคิดสร้างสรรค์ มีการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ นักศึกษามีโอกาสได้ค้นคว้าความรู้ ด้วยตนเองโดยอาจารย์เป็นผู้แนะนำ และเกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยที่สนับสนุนเรื่องการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของรุ่งฟ้า กิตินาณสันต์ (2552 : 145 - 166) ที่ศึกษาเรื่อง “การส่งเสริม การเรียนรู้ด้วยตนเองของนิสิต : การสะท้อนจากกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ” โดยมีวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองและแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา รวบรวมข้อมูลจากบันทึกอนุทินของผู้วิจัย บันทึกการเรียนรู้ของนิสิต การประเมินตนเอง และการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ของนิสิต คือ กำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ วางแผนการทำงานและการแก้ปัญหา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประเมินตนเอง เห็นคุณค่าและประโยชน์ของสิ่งที่เรียนและแนวทางการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ 2) แนวทางการจัดกิจกรรมที่

ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองสำหรับนิสิต คือ การทำงานตามความสนใจ การเขียน บันทึกการเรียนรู้ การตั้งคำถามและตอบคำถาม การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการศึกษางานวิจัย 3) การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของนิสิต คือ ประเด็นด้านบรรยากาศการเรียนการสอน บทบาทของอาจารย์ กระบวนการสอนและการสะท้อนการเรียนรู้ และจากผลการวิจัยของควอลเตอร์ (Qualters, 2000) ที่สนับสนุนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า เมื่อผู้สอนใช้วิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ (active learning) นักศึกษารู้สึกมีส่วนร่วมในชั้นเรียนมากขึ้น รู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมต่างๆ ภายในชั้นเรียน มีการปฏิสัมพันธ์และการแสดงความคิดเห็นต่างๆ มากขึ้นด้วย นอกจากนี้ ยังสนับสนุนด้วยผลงานวิจัยของยูเทคท์ (Utecht, 2003) ซึ่งศึกษาการนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐานในห้องเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมในชั้นเรียนของผู้เรียน โดยผู้เรียนสามารถใช้ความรู้ที่มีในการประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา โดยผู้เรียนมองเห็นความสำคัญของความรู้ว่าสามารถช่วยพวกเขาในการแก้ไขปัญหาทำให้พวกเขาเกิดความรักการเรียนรู้และเป็นผู้เรียนตลอดชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของโฮเวล (Howell, 2006) ที่ศึกษาทัศนคติของนักศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในสถาบันอุดมศึกษา พบว่า นักศึกษามีพัฒนาการทางความคิดในการวางแผนความรับผิดชอบในกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง และมีความพึงพอใจที่พวกเขามีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนการสอน นักศึกษามองว่าการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจะทำให้พวกเขามีความพร้อมในการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นผู้กระตือรือร้นในการแสวงหาข้อมูลความรู้และสอดคล้องกับผลการวิจัยของวอลซ์และแวนไดเวอร์ (Walsh and Vandiver, 2008) จากมหาวิทยาลัยแห่งรัฐอิลลินอยส์ ที่ศึกษาทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอนรายวิชา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การเรียนรู้เชิงปฏิบัติ เวลาที่ทุ่มเทให้กับรายวิชาเมื่อเทียบกับวิชาอื่นๆ และความเข้าใจในเนื้อหาของรายวิชา ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมนักศึกษาส่วนใหญ่ใช้เวลากับการเรียนมากขึ้น นักศึกษาเห็นว่า การเรียนรู้เชิงปฏิบัติได้ผลดีกว่าการเรียนรู้ผ่านการบรรยายโดยหัวข้อ เนื้อหาที่นักศึกษา

เลือกเองน่าสนใจทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้เพิ่มเติม ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของฮาวิ (Hawi, 2010:47-57) ที่ทำการทดลองรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในการศึกษา ระดับอุดมศึกษา จากผลการทดลองใช้คอมพิวเตอร์เป็นสื่อกลางในการจัดการเรียนการสอน พบว่า ผู้เรียน มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้และได้ผลการเรียนรู้ที่สูงกว่าการใช้รูปแบบการบรรยายหรือการฉายแผ่นใสในการเรียนการสอน รูปแบบผู้เรียนได้รับการสนับสนุนให้ทดลองปฏิบัติฝึกความเป็นตัวของตัวเองและส่งเสริมการมีอิสระทางความคิด การใช้สื่อเทคโนโลยีในชั้นเรียนเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งรวมถึงการเรียนรู้ของผู้สอนด้วย นอกจากนี้ การศึกษาของเบนน (Bain, 2004) แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ที่ศึกษาแนวทางการปฏิบัติงานสอนของอาจารย์มหาวิทยาลัยต่างๆ พบว่า คุณลักษณะร่วมกันของผู้สอนเหล่านี้ คือ ความเชื่อมั่นในความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียน ความรอบรู้ในสาขาวิชาที่สอนอย่างลึกซึ้ง ความเป็นนักวิชาการของผู้สอน การจัดบรรยากาศที่สนับสนุนผู้เรียนและท้าทายความสามารถของผู้เรียน ความไว้วางใจในตัวผู้เรียน ความตระหนักของผู้สอนว่ามีหน้าที่ให้ความรู้และสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้ผู้เรียน ไม่ใช่หน้าที่ในการตัดสินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน และผลงานวิจัยของซีบริงและคณะ (Sebring and others, 2006) ที่เกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาพบว่าปัจจัยที่สนับสนุน การพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา คือ ภาวะผู้นำของผู้บริหารในฐานะผู้ริเริ่ม ความร่วมมือระหว่างชุมชน กับสถานศึกษา ความสามารถของผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษา บรรยากาศการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งใจ

จากแนวคิดและผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นสนับสนุนแนวคิดที่ว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ (student-centered) ช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะในการเรียนรู้ มีความเข้าใจ ในสิ่งที่เรียนและสามารถสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์สาขาที่เรียน ผู้เรียนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในชั้นเรียน มีความใส่ใจในการฝึกปฏิบัติและสามารถพัฒนาสิ่งที่เรียนได้มากกว่า การเรียนรู้ด้วยวิธีการบรรยายหรือครูเป็นศูนย์กลาง (teacher-centered) ดังคำกล่าวสุภาษิตจีนโบราณ ที่ว่า “ฉันฟังและฉันก็ลืม ฉันเห็นและฉันก็จำได้ ฉันลงมือทำ ฉันจึงเข้าใจ” (ขงจื้อ)

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
สำนักงานกฤษฎีกา, แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555-2559. กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ, 2554.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, กรอบแผนอุดมศึกษา
ระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (2551-2565) กรุงเทพฯ :
กระทรวงศึกษาธิการ, 2550.
- กลุ่มงานจัดการฐานข้อมูลกลุ่มพัฒนาระบบสารสนเทศ
ศูนย์สารสนเทศ สป.ศธ., ราชกิจจานุเบกษาฉบับ
กฤษฎีกา เล่มที่ 116 ตอนที่ 74 ก วันที่ 19 สิงหาคม
2542, 7-10.
- กระทรวงศึกษาธิการ, "ประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่อง
มาตรฐานสถาบันอุดมศึกษา" ราชกิจจานุเบกษา
(2554) เล่ม 128 ตอนพิเศษ 47ง หน้า 44.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. แนวทางการ
ปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษาตาม พระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ : วิทีชีคอม
มิวนิคชั่น, 2544.
- ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่ง
ชาติ, การวิจัยเรื่องการปฏิรูปการ เรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน
เป็นสำคัญในระดับอุดมศึกษา : กรณีศึกษาการเรียน
การสอนสาขาวิชาสังคมศาสตร์ กรุงเทพฯ : บริษัท
พิมพ์ดี จำกัด, 2544.
- รุ่งฟ้า กิติญาณสันต์, "การส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของ
นิสิต : การสะท้อนจากกระบวนการ วิจัยปฏิบัติการ",
วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม ปีที่ 5 ฉบับที่ 1-2
ปีการศึกษา 2552.
- วินัย วีระวัฒนานนท์. รายงานการวิจัยเอกสารหลักเกณฑ์และ
รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่พึง ประสงค์ในระดับ
บัณฑิตศึกษา. กรุงเทพฯ : ทบวงมหาวิทยาลัย, 2543.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, จดหมายข่าวสำนักงาน
คณะกรรมการการอุดมศึกษา ปีที่ 2 ฉบับที่ 74
ประจำวันที่ 8 สิงหาคม 2554 หน้า 3.
- Bain, D. **What the Best College Teachers Do**. Cambridge,
MA : Harvard University Press, 2004.
- Barr, R. B., and Tagg, J. "From Teaching to Learning: A New
Paradigm for Undergraduate Education" **Change**, 27
(6) (1995) 12-25.
- Collins, J. W. and O'Brien, N. P. **Greenwood Dictionary of
Education**. Westport, CT: Greenwood, 2003.
- Granger, Ellen; Bevis, Todd; Saka Yavuz; Southerland Sherry;
Sampson Victor; and Tate Richard. **Efficacy of
Student-Centered Instruction in Supporting Science
Learning**. Florida : Florida State University.
- Hawi, Nazir. "The Exploration of Student-Centered Approaches
for the Improvement of Learning Programming in
Higher Education," **US-China Review**, Vol. 7, No.9,
September, 2007.
- Howell Cynthia Lake. **Student Perceptions of
Learner-Centered Education**, paper presented at
the 2006 Annual Conference of The Northern Rocky
Mountain Educational Research Association October
12 2006.
- Magno Carlo, and Sembrano Josefina. "Integrating Learner
Centeredness and Teacher Performance in a
Framework" **International Journal of Teaching
and Learning in Higher Education**, Vol. 21, No.2
(2009). 158-170.
- Schrenko, L. **Structuring a Learner-Centered School**.
Arlington Heights, Ill : IRI Skylight, 1994.
- Sebring, Penny Bender; Allensworth, Elaine; Bryk, Anthony S.;
Easton, John Q.; and Luppescu Stuart. (2006). "The
Essential Support for School Improvement,"
Consortium on Chicago School Research.
- Walsh, Jeffrey A. and Vandiver, Donna. **Fostering Student
Centered Learning through the Use of Active
Learning Exercises in Undergraduate Research
Methods Course : Employing the Research Project
Model**, (Illinois : Illinois State University, 2008.)
- Qualters, D. M. (2001). "Do students want to be active?" **The
Journal of Scholarship of Teaching and Learning**,
2(1), 51-60.
- Utecht Jeffrey R. (2003). **Problem-Based Learning in
Student-Centered Classroom**.